

Андрій Сидоренко

**AVANT-GARDE KYIV FEST:
ARMY В ІСТОРИЧНОМУ ТА СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТАХ**

**AVANT-GARDE KYIV FEST:
ARMY IN HISTORICAL AND CONTEMPORARY CONTEXTS**

УДК 7.036(477):7.03+7.091+069.4

DOI: 10.31500/2309-8813.21.2025.348666

Андрій Сидоренкокандидат мистецтвознавства,
вчений секретарІнституту проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв України**Andriy Sydorenko**Candidate in Art Studies (Ph.D.),
Academic Secretary,Modern Art Research Institute
of the National Academy of Arts of Ukraine

e-mail: andriy.sydorenko@naoma.edu.ua

orcid.org/0000-0002-3787-2430

Анотація. У статті проаналізовано інституціональні стратегії дослідження та репрезентації спадщини українського авангарду на прикладі відзначення сторічного ювілею Асоціації революційного мистецтва України (АРМУ) в рамках діяльності Музею авангарду та фестивалю «Avant-Garde Kyiv Fest».

Простежено роль АРМУ як найбільшого мультидисциплінарного мистецького об'єднання 1920-х років, що гуртувало українську творчу інтелігенцію навколо проєвропейської та антиколоніальної концепції розвитку України. Особливу увагу приділено політичному й культурному протистоянню АРМУ з Асоціацією художників революційної Росії (АХРР). Розглянуто історичні обставини маргіналізації АРМУ в радянській історіографії та її витіснення з міжнародного дискурсу авангарду через домінування концепції «російського авангарду». Показано, що в умовах сучасної російсько-української війни питання репрезентації українського авангарду набуває не лише наукового, а й культурно-дипломатичного значення.

На матеріалі виставкових проєктів, конференцій та видавничої діяльності «Avant-Garde Kyiv Fest» розкрито механізми синергії між державними музеями, освітніми інституціями та приватними колекціями. Проаналізовано роль фестивалю у відновленні історичної пам'яті про український авангард 1920-х років, репресований у радянський період, а також його значення для сучасної музейної та виставкової практики.

Дослідження показує, що формат фестивалю з багатьма локаціями, об'єднаними спільною темою, є надзвичайно ефективним для презентації спадщини українського авангарду. Він сприяє залученню аудиторій різних інституцій і призводить до кумулятивного зростання загальної відвідуваності фестивалю. Такий формат також допоміг кожній інституції розкрити власний аспект, пов'язаний зі спадщиною АРМУ та українського авангарду загалом.

Ключові слова: АРМУ, Музей авангарду, Avant-Garde Kyiv Fest, український авангард, культурна спадщина, деколонізація.

Постановка проблеми. Український авангард першої третини ХХ століття тривалий час залишався фрагментарно представленим у науковому дискурсі. Після ліквідації мистецьких об'єднань у 1932 році та подальших репресій пам'ять про Асоціацію революційного мис-

тецтва України була системно маргіналізована або спотворена в радянській історіографії. У результаті АРМУ — одне з найбільших мультидисциплінарних об'єднань європейського авангарду 1920-х років — досі не отримало належного осмислення ні в національному, ні в міжнародному контекстах. Ситуація ускладнюється й тим, що впродовж десятиліть український авангард часто інтерпретувався крізь призму «російського авангарду», що призводило до виключення України з глобальної мапи авангарду. У сучасних умовах російсько-української війни ця проблема набула не лише наукового, а й виразного політичного та культурно-дипломатичного виміру. Відтак актуалізується потреба комплексного дослідження нових інституційних форм репрезентації українського авангарду, зокрема через діяльність Музею авангарду та фестивалю «Avant-Garde Kyiv Fest».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Після тривалого замовчування поступове повернення в науковий обіг історії АРМУ розпочалося у другій половині ХХ століття. Важливим етапом стало видання шеститомної «Історії українського мистецтва» (1966–1969) [1], яка, попри ідеологічні обмеження, започаткувала часткову реабілітацію українського авангарду. Значний внесок у дослідження АРМУ зробили Василь Афанасьєв [2], Сергій Білокінь [3], Дмитро Горбачов [4], Ярослав Кравченко [5], Олена Кашуба-Вольвач [6], Людмила Соколюк [7], які не тільки продовжили реабілітацію репресованих та заборонених для показу художників АРМУ, а й, завдяки спілкуванню з очевидцями та їхніми нащадками, реконструювали значну кількість фактів діяльності в історичному контексті.

На сучасному етапі дослідження АРМУ продовжують Остап Ковальчук [8], Уляна Мельникова [9], Анастасія Сокирко [10], автор цієї статті [11] та інші науковці, які проводять порівняльний аналіз АРМУ з іншими об'єднаннями 1920-х років та заповнюють прогалини в наявних знаннях у контексті деколонізації.

Більшість джерел про заснування Музею авангарду та «Avant-Garde Kyiv Fest» наразі — це статті у періодичних виданнях, зокрема, журналах «Антиквар» [12], «Vogue» [13], на сайтах Київської міської ради [14], інформаційного агентства «Укрінформ» [15] тощо. Вони містять цінні факти про процес заснування, але аналіз фактів у них часто проводиться без наукової методології та занурення в історичний контекст.

Значним досягненням «Avant-Garde Kyiv Fest», який включав виставки на шести локаціях у Києві, стало проведення міжнародної науково-практичної конференції «100 років АРМУ» та видання збірника «Століття АРМУ і сьогодні» [16], що містить ряд важливих наукових статей про АРМУ: як нових, так і рідкісних, уже опублікованих раніше, і републікації текстів В. Седяра та І. Врони, спогадів А. Іванової, першодруки листів О. Павленко тощо.

Мета статті полягає в аналізі інституціональних стратегій дослідження та репрезентації спадщини українського авангарду на прикладі відзначення сторічного ювілею Асоціації революційного мистецтва України (АРМУ) в рамках діяльності Музею авангарду та «Avant-Garde Kyiv Fest».

Виклад основного матеріалу. 12 листопада 2024 року [17] відбулася знакова подія — був заснований державний Музей авангарду, інституція, яка нарешті зможе взяти на себе функції моніторингу та координації зусиль окремих організацій, фахівців з дослідження, збереження, реставрації та популяризації українського авангарду на локальному та міжнародному рівнях.

Уже протягом першого року своєї діяльності Музей авангарду заявив про себе як про потужного організатора масштабних культурних подій. Так, з ініціативи засновника та дире-

ктора музею Юрія Комелькова був започаткований фестиваль «Avant-garde Kyiv Fest» [18], який охопив сім локацій у Києві. Він мав бути проведений ще у 2022 році, до створення музею, але плани змінило повномасштабне російське вторгнення в Україну. У 2025 році з'явилося два додаткових приводи: по-перше, презентувати основну локацію музею, яку нещодавно надала інституції муніципальна влада Києва, по-друге, відзначити сторічний ювілей найбільшого мультидисциплінарного об'єднання авангарду 1920-х років, АРМУ, який збігся з першою річницею існування музею.

Метою «Avant-Garde Kyiv Fest» стало не тільки висвітлення широкій публіці історії АРМУ, але й розповідь про його учасників, чия діяльність була міцно вписана в культурно-історичний контекст епохи.

Склад АРМУ вражає кількістю відомих імен: Олександр Богомазов, Михайло Бойчук, Микола Бурачек, Микола Глущенко, Павло Голуб'ятников, Олександр Довженко, Василь Єрмилов, Михайло Жук, Вадим Меллер, Софія Налепинська-Бойчук, Оксана Павленко, Віктор Пальмов, Валеріан Риков, Василь Седляр, Володимир Татлін, Олександр Хвостенко-Хвостов, Яків Штейнберг, — представників широкого спектру художніх експериментів першої третини ХХ століття [11].

За актуальними на сьогодні даними, АРМУ є найбільшим у світі за чисельністю мультидисциплінарним об'єднанням авангарду другої половини 1920-х років. Станом на 1927 рік воно налічувало 249 членів, серед яких були живописці, скульптори, графіки, сценографи, архітектори, фотографи, майстри декоративного мистецтва та мистецтвознавці [19].

За час свого існування (1925–1932) АРМУ відкрила сім філій у Києві, Харкові, Одесі, Дніпрі, Бахмуті, Умані та Межигір'ї та стала розгалуженою мережею, яка об'єднала значну частину української творчої інтелігенції навколо прозахідних, антиколоніальних поглядів [11].

Найвиразніше ідеологічну спрямованість АРМУ висловили ректор Київського художнього інституту Іван Врона [20] та директор Межигірського художньо-керамічного технікуму Василь Седляр [21]. Вони наважилися публічно критикували Асоціацію художників революційної Росії (АХРР), яка за підтримки центральної влади СРСР почала відкривати свої філії на території України. Це несло велику небезпеку культурній автономії УСРР, адже вступ до асоціації фактично означав зарахування митця до «російських художників», незалежно від його походження чи культурного контексту. Крім того, АХРР прагнула «перевиховати» художників та пропагувала свій «героїчний реалізм» — художній метод, який згодом трансформувався у соцреалізм, — як антитезу всім авангардним течіям Заходу.

Варто сказати, що у боротьбі проти російської культурної експансії АРМУ не була на самоті. Ще з квітня 1925 року розпочалася літературна дискусія про цивілізаційний вектор української культури — між Європою та Москвою, — яку ініціював Микола Хвильовий. А у січні 1926 року за ініціативи Центрального бюро АРМУ був складений меморандум на ім'я наркома освіти УСРР Олександра Шумського, де послідовно аргументувалося, яку саме небезпеку несе АХРР для розвитку українського мистецтва. Попри ризикованість такої ініціативи, меморандум підписало 44 діячі культури й мистецтва, включно з Олександром Довженком, Лесем Курбасом та Михайлом Семенком [2].

Саме ця принципова культурно-політична позиція пізніше, у 1930-х роках, стала приводом для репресій та подальшої цензури проти членів АРМУ, від яких найбільше постраждали бойчукісти.

Історія АРМУ — це свідчення того, що в Україні у другій половині 1920-х — на початку 1930-х років, попри відсутність свободи слова, існував потужний осередок авангардного руху, який намагався зберегти залишки культурної автономії та свободи творчості, що на той момент ще не відібрала влада у художників.

За невеликий проміжок часу у майже сім років АРМУ спонукала сотні митців до створення тисяч авангардних творів, які змінили історію українського мистецтва періоду згорання НЕПу. Згодом, починаючи з 1960-х років, учасники АРМУ та їхня творчість надихнули молодше покоління митців на застосування авангардних принципів, зокрема в монументальному мистецтві, сценографії, графіці та дизайні.

Таким чином, АРМУ є своєрідною кульмінаційною точкою процесу інституалізації авангарду в зображальному мистецтві першої третини ХХ століття, яка важлива сьогодні для розуміння того, як в Україні формувалася культура сприйняття мистецьких новацій і як вона, попри перебування в андеграунді за пізньорадянських часів, зберегла свою тяглість.

Історія об'єднання, що у своїй назві містить слова «...мистецтва України», є також важливим для розуміння того, які художники є частиною української культурної спадщини. Завдяки АРМУ у її полі опинилися разом видатні авангардисти свого часу, зокрема В. Татлін, О. Богомазов, В. Єрмилов, В. Меллер, В. Пальмов, П. Голуб'ятников, О. Довженко, М. Глущенко та М. Бойчук.

Для комплексного осмислення цієї спадщини в рамках «Avant-garde Kyiv Fest» було реалізовано насичену подіями програму, яка включала шість виставкових проєктів, міжнародну науково-практичну конференцію, кураторські екскурсії, лекції про членів АРМУ, видання збірника, а також зустрічі з відомими колекціонерами та мистецтвознавцями.

Офіційне відкриття фестивалю відбулося 21 жовтня в Музеї історії міста Києва, де розпочалася виставка «100 років АРМУ. Олександр Богомазов. Микола Глущенко» [22]. В експозиції було представлено понад п'ятдесят оригінальних творів Олександра Богомазова та Миколи Глущенка з приватних колекцій і музейних фондів. Ці два художники, різні за своїми індивідуальними стилістичними рисами, були об'єднані спільним інтересом до виразності кольору. Якщо для Глущенка джерелами натхнення стали постімпресіонізм і фовізм із їхньою емоційною насиченістю та живописною свободою, то Богомазов розвивав принципи кубофутуризму, поєднуючи аналітичну структуру форми з динамікою руху.

На виставці були представлені маловідомі рисунки, графіка, акварелі, живопис (етюд), витинанки й твори декоративного мистецтва Олександра Богомазова різних періодів творчості з колекції нащадків та Музею історії міста Києва. Особливу увагу привертала рисунки О. Богомазова «Глубочиця» (1927), «Портрет Ярослави» (1927), літографії «Міський пейзаж» (1910-ті), «Вітрильник» (1910). Творчість М. Глущенка була представлена живописом пізнього періоду, у тому числі творами «Автопортрет» (1973), «Біля вікна» (1969), «Літо в Гурзуфі» (1973), та однією графічною роботою раннього періоду «Французький мотив» (1930-ті). Якщо участь О. Богомазова в АРМУ вже давно є предметом наукових досліджень, то факт участі М. Глущенка в цьому об'єднанні до останнього часу залишався відомим лише вузькому колу фахівців. Доповнювали експозицію відеопрезентація, присвячена історії АРМУ, презентація про колекцію нащадків О. Богомазова, схема біографічних зв'язків членів АРМУ з мистецькими об'єднаннями та освітніми закладами 1900–1930 років, а також рідкісна кінохроніка 1928 року з виставки «10 років Жовтня», у якій брали участь члени цього мистецького об'єднання.

Однією з беззаперечних сильних сторін «Avant-Garde Kyiv Fest» стала синергія між державними та приватними інституціями. Саме завдяки цій співпраці вдалося сформувати широку мережу фестивальних локацій та наповнити їх оригінальними творами авангардного мистецтва. Окрім Музею історії міста Києва та Музею авангарду, які структурно пов'язані між собою, партнерами фестивалю стали провідні мистецькі й освітні інституції країни: Національна академія мистецтв України, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені М. Бойчука, Музей театрального, музичного та кіномистецтва України, Національний музей декоративно-прикладного мистецтва, Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара». Серед приватних фондів — «Stedley Art Foundation», Аукціонний дім «Goldsens», Сімейна колекція Артура Уманського, «Corpus Fine Art» та «Adamovskiy Foundation».

Суттєвим чинником успіху фестивалю стала підтримка Департаменту культури Київської міської державної адміністрації. Завдяки цьому вдалося налагодити ефективну співпрацю з муніципальними музеями, які взяли на себе провідну роль у формуванні експозицій на основі власних фондів колекцій.

Зокрема, Національний музей декоративного мистецтва України представив виставку «Авангард. Освіта» [23], присвячену діяльності Межигірського художньо-керамічного технікуму. У 1920-х роках ключову роль у ньому відігравали бойчукісти — найвпливовіша спільнота у складі АРМУ. Директор технікуму Василь Седляр реалізував один із головних принципів асоціації — зближення мистецтва й виробництва, перетворивши навчальний заклад фактично на художню фабрику, де викладачі й студенти спільно працювали над реальними замовленнями. Значна частина створених там творів виникла на перетині народного мистецтва та авангарду. Кураторки виставки Людмила Строкова та Ірина Бекетова представили роботи Оксани Павленко, Івана Падалки, Олександра Саєнка, Олександра Мизіна, Павла Іванченка та інших митців. Окремі експонати для цієї виставки надав Національний художній музей України.

Проблематику взаємодії авангарду з народним мистецтвом також розкривала виставка «Авангард. Витоки» в Музеї Івана Гончара [24]. Її організатори, зокрема Петро Гончар, провели паралелі між живописними композиціями Казимира Малевича та орнаментальними структурами українських рушників із музейних фондів. Відомо, що Малевич і багато інших авангардистів, прагнучи звільнитися від канонів академічного реалізму, зверталися до народного мистецтва як до системи невербальної комунікації, побудованої на абстрактних формах і кольорових ритмах.

Команда Музею театрального, музичного та кіномистецтва України — Ірина Дробот, Тетяна та Сергій Руденки — представила виставку «Авангардна Україна» [25], присвячену театральному мистецтву 1920-х років. В експозиції були зібрані твори не лише членів АРМУ Вадима Меллера, Анатолія Хвостенка-Хвостова та Костянтина Єлеви, а й інших знакових митців того часу, зокрема Анатолія Петрицького та Бориса Косарева. Зокрема, представлені ескізи Костя Єлеви до вистави «Б'ють пороги» (1927), Вадима Меллера до вистави «Джиммі Хігінс» (1923), Олександра Хвостенко-Хвостова до балету «Червоний мак», Анатолія Петрицького до опери «Турандот». Також серед експонатів виставки — документальні фотографії та вертеп бойчукістів з Межигірського художньо-керамічного технікуму.

Мультидисциплінарність, як уже зазначено, була однією з визначальних рис АРМУ і вирізняла це об'єднання серед інших мистецьких осередків. Саме виставки АРМУ, які по-

ряд із живописом і графікою включали розділи сценографії, архітектури, фотографії та виробничого мистецтва, стали прикладом радикальної новації. Згодом цей формат презентації почали наслідувати й інші об'єднання. Особливо відчутними ці зміни стали для сценографів, які вперше отримали можливість експонувати свої роботи нарівні з живописцями та скульпторами. Це суттєво вплинуло і на характер театральних ескізів: із середини 1920-х років у названих вище митців вони набували більш завершеного вигляду, орієнтованого не лише на практичне використання, а й на виставкову презентацію.

Кульмінацією «Avant-Garde Kyiv Fest» стало офіційне відкриття основної локації Музею авангарду на вул. Липській, 16. Шлях до цієї події, справді неординарний, розпочався ще у 2023 році, коли Юрій Комельков ініціював серію виставок «Український авангард. Еволюція. Поповнення колекції» [26, 27]. Завдяки цим проєктам, до яких долучилися відомі українські колекціонери, фонди Музею історії Києва поповнилися творами Богомазова, Меллера, Хвостенка-Хвостова, а також роботами сучасних художників — Анатолія Криволапа, Олега Тістола, Олександра Животкова та інших. Тодішня очільниця музею Діана Попова підтримала ці виставки, а також ідею створення ювілейної, десятої філії музею. У період повномасштабної війни ідея заснування нового музею здавалася багатьом утопічною. Водночас вона знайшла й активних прихильників, серед яких представники муніципальної влади Сергій Анжияк, Ганна Старостенко та Вікторія Муха, завдяки яким задум було втілено в реальність.

Офіційно Музей авангарду було засновано 12 листопада 2024 року, а вже 15 травня 2025 року рішенням Київради за ним було закріплено історичну будівлю графині Уварової на Липській, 16 [17]. Першими виставками музею стали «Авангард. АРМУ. Історія» та «Авангард. Культур-Ліга», що відкрилися 19 листопада 2025 року [28]. В експозиції першої виставки поряд із роботами О. Богомазова, В. Меллера, В. Єрмілова, М. Жука, М. Глуценка, В. Касіяна, І. Бабія та О. Хвостенка-Хвостова були представлені твори бойчукістів — самого М. Бойчука та його учнів і послідовників О. Павленко, В. Седляра, І. Падалки, О. Бізюкова, О. Довгаля та М. Котляревської. Особливо примітними є твори «Пастух» М. Бойчука, «Дерево» О. Богомазова, «Імпульс» В. Єрмілова, надані «Stedley Art Foundation»; «Ескіз тарілки з маками» М. Жука, «Ню» І. Бабія, надані Сімейною колекцією Артура Уманського; «Ескіз костюма туземця до спектаклю «Седи»» В. Меллера з колекції Музею історії міста Києва. Завдяки сприянню ректорки Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені М. Бойчука Олени Осадчої в експозиції були представлені роботи «Безпритульні», «Жахиття війни» та «Заводський дворик» М. Котляревської, які були показані поруч із фотографіями руйнувань, що зазнала академія від російської ракети 25 березня 2024 року. Під завалами тоді опинилися й представлені на виставці оригінали графіки М. Котляревської з фондів академії, які постраждали від вологи та плісняви. У сусідньому залі було показано відеопрезентацію про В. Татліна й АРМУ, малюнок О. Павленко та її листи до Ігоря Дяченка, вирізки з газет, німецький журнал «Gebrauchsgraphik. International Advertising Art» 1932 року, ілюстрований роботами бойчукістів, а також інформаційні стенди з історичними фотографіями першої третини ХХ століття [29].

Виставковий проєкт «Авангард. Культур-Ліга» знайомив глядачів зі спадщиною єврейської культурно-просвітницької організації, заснованої у 1918 році. Вона поєднувала функції освітнього закладу й мистецького об'єднання, подібно до німецького Баухаузу. Саме цей досвід став одним з орієнтирів для засновників АРМУ. В експозиції були представлені роботи Марка Шагала, Мане Каца, Давида Штеренберга, Абрама Маневича та Осипа Цадкіна, надані

«Adamovskiy Foundation». Також відвідувачі побачили реконструкції творів Йосипа Чайкова, плакати, документи та періодичні видання з ілюстраціями художників Культур-Ліги. Проект реалізовано у партнерстві з Посольством Держави Ізраїль в Україні, Ізраїльським культурним центром «Натів», Почесним консульством Ізраїлю у Західному регіоні України та Центром досліджень історії та культури східноєвропейського єврейства в Києві [30].

Оскільки центральною темою «Avant-Garde Kyiv Fest» стало сторіччя АРМУ, програма не могла оминати Національну академію образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА) — правонаступницю Української академії мистецтв і Київського художнього інституту. Саме на Вознесенському узвозі, де зараз розташована НАОМА, відбулося заснування асоціації, яка вже у 1927 році мала сім філій у різних містах України. Організатори виставки «Авангард. АРМУ. Початок» [31] — ректор Олександр Цугорка, проректор з наукової, творчої та інноваційної роботи Олена Кашшай та декан факультету образотворчого мистецтва та реставрації НАОМА Ігор Мельничук — представили роботи студентів і викладачів 1920-х — початку 1930-х років, а також твори сучасних митців, створені протягом останніх тридцяти років. Зокрема, в експозиції були показані маловідомі твори Євгена Ситнянського, художника бойчукіста, репресованого у 1937 році, з родинного архіву Галини Дюговської [32].

Останньою великою подією в рамках фестивалю стало проведення 12 грудня 2025 року Міжнародної науково-практичної конференції «100 років АРМУ» в Національній академії мистецтв України [33], на якій виступило понад двадцятьох учасників, серед яких: Г. Веселовська, Г. Вишеславський, О. Ковальчук, О. Лагутенко, О. Ременяка, Л. Соколюк, Ю. Комельков, Я. Кравченко, Н. Мусієнко, О. Роготченко, В. Сидоренко, Г. Чміль та інші дослідники [34]. Під час конференції було представлено збірник «Століття АРМУ і сьогодення».

Висновки. Спадщина українського авангарду — і передусім АРМУ — довго залишалася «розірваною» між замовчуванням радянської історіографії та нав'язаною рамкою «російського авангарду». Тому сьогодні важливо відкривати нові факти й шукати переконливі способи публічного повернення історії українського авангарду в поле культурної пам'яті. Досвід новоствореного Музею авангарду та масштабного форуму «Avant-Garde Kyiv Fest» демонструє, що така стратегія працює найкраще, коли дослідження, виставки, публічні розмови, конференції та видавничі проекти зібрані в єдину програму, яка здійснюється за підтримки як державних, так і приватних інституцій. Мережевий формат фестивалю дав змогу різним інституціям говорити про авангард із власної перспективи — і водночас тримати спільний фокус на АРМУ. Саме ця децентралізована структура забезпечила ширше залучення аудиторій і посилила ефект присутності авангарду в сучасному Києві. У контексті російсько-української війни такий формат стає не просто музейною практикою, а способом культурної самооборони й культурної дипломатії, який актуалізує авангардну сторону української ідентичності як для самих українців, так і для міжнародної спільноти. Важливо й те, що фестиваль створив простір для діалогу між поколіннями дослідників, кураторів, художників і широким колом глядачів, показавши авангард як феномен, що продовжує впливати на сучасну культуру.

Ілюстрації

Іл. 1. Відкриття «Avant-Garde Kyiv Fest». Музей історії міста Києва. Фото Є. Зінченка

Іл. 2. Фрагмент експозиції «Avant-Garde Kyiv Fest». Музей історії міста Києва

Іл. 3. Микола Глущенко. Гуцулка з півнем. 1967 р.
Картон, олія. Надано Аукціонним домом «Goldens».
Фрагмент експозиції «Avant-Garde Kyiv Fest».
Музей історії міста Києва. Фото Є. Зінченка

Іл. 4. Відкриття «Avant-Garde Kyiv Fest».
Музей історії міста Києва. Фото Є. Зінченка

Іл. 5. Відкриття виставки
«Авангард. Витоки». Музей Івана Гончара

Іл. 6. Відкриття виставки «Авангард. Освіта».
Національний музей декоративного мистецтва України

Іл. 7. Відкриття виставки «Авангардна Україна».
Музей театрального музичного
та кіномистецтва України

Іл. 8. Фрагмент експозиції «Авангардна Україна».
Музей театрального музичного
та кіномистецтва України

Іл. 9. Вадим Меллер. Ескіз костюму до п'єси
«Джиммі Хігінс» Е. Сінклера. 1923 р. Фрагмент
експозиції «Авангардна Україна». Фото МТМКУ

Іл. 10. Відкриття Музею авангарду

Іл. 11. Відкриття Музею авангарду.
Фото С. Мазураша

Іл. 12. Екскурсія в Музеї авангарду

Іл. 13. Марія Котляревська.
Безпритульні. 1927 р. Ліногравюра

Іл. 14. Олександр Богомазов. Глубочиця. 1927 р.
Папір, олівець. Музей Історії міста Києва

Іл. 15. Відкриття виставки «Авангард. АРМУ. Початок».
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури.

Зліва направо: А. Сидоренко, Ю. Комельков, О. Цуторка,
В. Сидоренко, Г. Дюговська, Ю. Вакуленко, О. Санін

Іл. 16. Макаревич (?). Натюрморт.
Завдання на вивчення мистецької течії кубізму. 1920-ті.
Фрагмент експозиції «Авангард. АРМУ. Початок».
Національна академія образотворчого мистецтва
і архітектури. Фото С. Мазураша

Іл. 17. Відкриття виставки «Авангард. АРМУ. Початок». Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. Фото С. Мазураша

Іл. 18. Твори Євгена Ситнянського з родинного архіву Галини Дюговської. Фрагмент експозиції «Авангард. АРМУ. Початок». Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. Фото С. Мазураша

Іл. 19. Міжнародна науково-практична конференція «100 років АРМУ». Національна академія мистецтв України

Література

1. Історія українського мистецтва : у 6 т. / голов. ред. М. П. Бажан ; ред. Я. П. Затеначий. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1967. Т. 5 : *Радянське мистецтво 1917–1941 років*. 477 с.
2. Афанасьєв В. А. Змістовний документ. *Українське мистецтвознавство* / ІМФЕ. Київ : Наукова думка, 1993. Вип. 1. С. 155–163.
3. Білокінь С. І. Бойчук та його школа. Київ : Мистецтво, 2017. 256 с.
4. Горбачов Д. Український авангард 1910–1920-х років : альбом. Київ : Мистецтво, 1996. 400 с.
5. Кравченко Я. О. Школа Михайла Бойчука. Тридцять сім імен. Київ : Майстерня книги ; Оранта, 2010. 400 с.
6. Кашуба-Вольвач О. Д. Василь Овчинніков : спогади про навчання у Київському художньому інституті / публ. док. О. Кашуби-Вольвач. *Сучасне мистецтво*. 2010. Вип. 7. С. 271–291.
7. Соколюк Л. Д. Бойчукісти в АРМУ. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Мистецтвознавство. Архітектура. 2011. № 8. С. 110–123.
8. Ковальчук О. Митець, педагог-новатор (до 120-річчя від дня народження М. А. Бойчука). *Українська академія мистецтва*. 2002. Вип. 9. С. 261–268.
9. Мельникова У. П. Теоретичні погляди Івана Врони та художньо-естетичні засади АРМУ. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Мистецтвознавство. Архітектура. 2007. № 6. С. 84–90.
10. Сокирко А. Виставкова діяльність українських мистецьких об'єднань у 1920-х роках. *Гілея*. 2017. Вип. 122 (7). С. 24–29.
11. Сидоренко А. Історичне значення АРМУ за часів НЕПу та українізації. *Сучасне мистецтво*. 2021. № 17. С. 51–68. DOI: <https://doi.org/10.31500/2309-8813.17.2021.248426>
12. У Києві відкрився Музей авангарду — новий центр українського модернізму та культурного опору. *Антиквар*. 25.11.2025. URL : <https://antikvar.ua/u-kyievi-vidkryvsya-muzej-avangardu-novyj-tsentr-ukrayinskogo-modernizmu-ta-kulturnogo-oporu/> (дата звернення: 01.12.2025).
13. У Києві відкрили Музей авангарду. *Vogue Ukraine*. 21.11.2024. URL : <https://vogue.ua/article/culture/kino/u-kyievi-vidkrili-muzej-avangardu-57441.html> (дата звернення: 01.10.2025).
14. У Києві з'явиться Музей авангарду. *Київська міська рада*. 15.11.2024. URL : <https://kmr.gov.ua/uk/content/u-kyievi-zyavytsya-muzej-avangardu> (дата звернення: 09.11.2025).
15. Київський музей авангарду на Липській презентував свої перші експозиції. *Укрінформ*. 21.11.2025. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/4061070-kiivskij-muzej-avangardu-na-lipskij-prezentuvav-svoi-persi-ekspozicii.html> (дата звернення: 01.12.2025).
16. Століття АРМУ і сьогодення : збірник публікацій, републікацій і першодруків до Avant-Garde Kyiv Fest 2025 / НАМ України ; Музей історії міста Києва ; Музей авангарду ; авт. ідеї та уклад. Ю. Комельков ; за заг. ред. А. Пучкова. Київ : Вид. В. Бихун, 2025. 376 с.
17. Музей авангарду. *Музей Києва*. URL : <https://kyivhistorymuseum.org.ua/branch/muzej-avanhardu/> (дата звернення: 01.12.2025).
18. Avant-garde Kyiv Fest. 100 років АРМУ. Олександр Богомазов і Микола Глушченко. *Музей Києва*. URL : <https://kyivhistorymuseum.org.ua/exhibitions/avant-garde-kyiv-fest-100-rokiv-armu-oleksandr-bohomazov-i-mykola-hlushchenko/> (дата звернення: 09.11.2025).
19. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДА-ВОУ). Ф. 166, оп. 6, спр. 594.
20. Врона І. Мистецтво революції й АРМУ. Київ : Ц.Б.А.Р.М.У., 1926. 22 с.
21. Седляр В. АХРР та АРМУ. Київ : Вид. Ц.Б. АРМУ, 1926. 25 с.

22. 100 років АРМУ. Олександр Богомазов, Микола Глущенко. *Митець*. 24.10.2025. URL : <https://mitesc.ua/100-rokiv-armu-oleksandr-bogomazov-mykola-glushchenko/> (дата звернення: 10.11.2025).
23. Авангард. Освіта. Межигірський керамічний технікум. *Національний музей декоративного мистецтва України*. 28.10.2025. URL : <https://www.mdmu.com.ua/show-item/vidkryttya-vystavky-avangard-osvita-mezhygirskij-keramichnij-tehnikum/> (дата звернення: 10.11.2025).
24. Мистецтво Казимира Малевича презентує виставку «Український тканий рушник» | Авангард. Витоки. *Музей Івана Гончара*. URL : <https://honchar.org.ua/exhibitions/mystetstvo-kazymyra-malevycha-prezentuye-vystavku-ukrayinskyj-tkanyj-rushnyk-avangard-vytoky-i542> (дата звернення: 09.11.2025).
25. Виставка «Авангардна Україна». *Музей театрального, музичного та кіномистецтва України*. 04.11.2025. URL : <https://tmf-museum.com/arkhiv/vystavka-avanhardna-ukraina/> (дата звернення: 09.11.2025).
26. Український авангард: еволюція, поповнення колекції. *Антиквар*. 27.12.2023. URL : <https://antikvar.ua/ukrayinskyj-avangard-evolyutsiya-popovnennya-kolektsiyi-vystavka-ta-rochatok-novogo-muzeiu/> (дата звернення: 09.11.2025).
27. Український авангард: еволюція, поповнення колекції 4.0. *Митець*. 02.06.2025. URL : <https://mitesc.ua/ukrayinskyj-avangard-evolyucziya-popovnennya-kolektsiyi-4-0/> (дата звернення: 11.11.2025).
28. Музей авангарду на Липській презентував перші експозиції. Офіційний портал Києва. 20.11.2025. URL : https://kyivcity.gov.ua/news/muzey_avangardu_na_lipskiy_prezentuvav_svo_pershii_ekspozitsii_avangard_armu_istoriya_u_avangard_kultur-liga/ (дата звернення: 01.12.2025).
29. Авангард. АРМУ. Історія. Авангард. Культур-Ліга. *Митець*. 24.11.2025. URL : <https://mitesc.ua/avangard-armu-istoriya-avangard-kultur-liga/> (дата звернення: 01.12.2025).
30. Виставковий проєкт «Авангард. Культур-Ліга». *Центр досліджень історії та культури східноєвропейського єврейства*. 21.11.2025. URL : <https://www.judaicacenter.kyiv.ua/vistavkovij-proiekt-avangard-kultur-liga/> (дата звернення: 01.12.2025).
31. Відкриття виставки українського авангарду з фондів художнього музею НАОМА. *Національна академія мистецтв України*. 26.11.2025. URL : <https://academyart.org.ua/news/vidkryttia-vystavky-ukrainskoho-avanhardu-z-fondiv-khudozhnoho-muzeiu-naoma> (дата звернення: 01.12.2025).
32. У Києві презентували виставкові проєкти Музею авангарду. *Вечірній Київ*. 29.11.2025. URL : <https://vechirniy.kyiv.ua/news/120360/> (дата звернення: 01.12.2025).
33. Міжнародна науково-практична конференція «100 років АРМУ». *Національна академія мистецтв України*. 15.12.2025. URL : <https://academyart.org.ua/news/mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferentsiia-100-rokiv-armu> (дата звернення: 15.12.2025).
34. 100 років АРМУ. *Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України*. 12.12.2025. URL : https://mari.kyiv.ua/100_ARMU (дата звернення: 12.12.2025).

References

1. Bazhan, M. P. (Ed.). (1967). *Istoriia ukrainskoho mystetstva*. (Vol. 5: Radianske mystetstvo 1917–1941 rokiv) [History of Ukrainian Art. Vol. 5: Soviet Art of 1917–1941]. Kyiv: Holovna redaktsiia URE [in Ukrainian].

2. Afanasiev, V. A. (1993). Zmistovnyi dokument [A Meaningful Document]. *Ukrainske mystetstvoznnavstvo*, 1, 155–163 [in Ukrainian].
3. Bilokin, S. I. (2017). *Boichuk ta yoho shkola* [Boichuk and His School]. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
4. Horbachov, D. (1996). *Ukrainskyi avanhard 1910–1920-kh rokiv* [Ukrainian Avant-Garde of the 1910s–1920s]. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
5. Kravchenko, Ya. O. (2010). *Shkola Mykhaila Boichuka. Trydtsiat sim imen* [The School of Mykhailo Boichuk. Thirty-Seven Names]. Kyiv: Maisternia knyhy; Oranta [in Ukrainian].
6. Kashuba-Volvach, O. D. (2010). Vasyl Ovchynnikov: Spohady pro navchannia u Kyiv-skomu khudozhnomu instytuti [Vasyl Ovchynnikov: Memoirs of Studying at the Kyiv Art Institute]. *Suchasne mystetstvo*, 7, 271–291 [in Ukrainian].
7. Sokoliuk, L. D. (2011). Boichukisty v ARMU [Boichukists in ARMU]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv*, 8, 110–123 [in Ukrainian].
8. Kovalchuk, O. (2002). Mytets, pedahoh-novator (do 120-richchia vid dnia narodzhennia M. L. Boichuka) [An Artist and Innovative Educator]. *Ukrainska akademiia mystetstva*, 9, 261–268 [in Ukrainian].
9. Melnykova, U. P. (2007). Teoretychni pohliady Ivana Vrony ta khudozhno-estetychni zasady ARMU [Theoretical Views of Ivan Vrona and Aesthetic Principles of ARMU]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv*, 6, 84–90 [in Ukrainian].
10. Sokyro, A. (2017). Vystavkova diialnist ukraïnskykh mystetskykh obiednan u 1920-kh rokakh [Exhibition Activities of Ukrainian Art Associations in the 1920s]. *Hileia*, 122(7), 24–29 [in Ukrainian].
11. Sydorenko, A. (2021). Istorychne znachennia ARMU za chasiv NEPu ta ukrainizatsii [Historical Significance of ARMU During the NEP and Ukrainization]. *Suchasne mystetstvo*, 17, 51–68. <https://doi.org/10.31500/2309-8813.17.2021.248426> [in Ukrainian].
12. Antykar. (2025, November 25). *U Kyievi vidkryvsia Muzei avanhardu — novyi tsentr ukrainskoho modernizmu ta kulturnoho oporu* [The Avant-Garde Museum Opened in Kyiv]. Retrieved from <https://antikvar.ua/u-kyievi-vidkryvsia-muzej-avangardu-novyj-tsentr-ukrayin-skogo-modernizmu-ta-kulturnogo-oporu/> [in Ukrainian].
13. Vogue Ukraine. (2024, November 21). *U Kyievi vidkryly Muzei avanhardu* [Kyiv Opens the Avant-Garde Museum]. Retrieved from <https://vogue.ua/article/culture/kino/u-kiyevi-vidkrili-muzey-avangardu-57441.html> [in Ukrainian].
14. Kyiv City Council. (2024, November 15). *U Kyievi zavytsia Muzei avanhardu* [The Avant-Garde Museum Will Appear in Kyiv]. Retrieved from <https://kmr.gov.ua/uk/content/u-kyievi-zavytsia-muzey-avangardu> [in Ukrainian].
15. Ukrinform. (2025, November 21). *Kyivskyi muzei avanhardu na Lypskii prezentuvav pershi ekspozitsii* [Kyiv Avant-Garde Museum Presented Its First Exhibitions]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/4061070-kiivskij-muzej-avangardu-na-lipskij-prezentuvav-svoi-persi-ekspozicii.html> [in Ukrainian].
16. Komelkov, Yu. (Idea author & Comp.), Puchkov, A. (Ed.). (2025). *Stolittia ARMU i sohodennia: zbirnyk publikatsii, republikatsii i pershodrukiv do Avant-Garde Kyiv Fest 2025* [A Century of ARMU and the Present: A Collection of Publications, Reprints, and First Publications for Avant-Garde Kyiv Fest 2025]. Kyiv: Vydavets V. Bykhun [in Ukrainian].
17. Museum of the History of Kyiv. (n.d.). *Muzei avanhardu* [Avant-Garde Museum]. Retrieved from <https://kyivhistorymuseum.org.ua/branch/muzey-avanhardu/> [in Ukrainian].

18. Museum of the History of Kyiv. (2025). *Avant-garde Kyiv Fest. 100 rokiv ARMU* [Avant-Garde Kyiv Fest. 100 Years of ARMU]. Retrieved from <https://kyivhistorymuseum.org.ua/exhibitions/avant-garde-kyiv-fest-100-rokiv-armu-oleksandr-bohomazov-i-mykola-hlushchenko/> [in Ukrainian].
19. Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine. (n.d.). Fund 166, inventory 6, file 594 [in Ukrainian].
20. Vrona, I. (1926). *Mystetstvo revoliutsii i ARMU* [Art of the Revolution and ARMU]. Kyiv: Ts.B.A.R.M.U. [in Ukrainian].
21. Sedliar, V. (1926). *AKhRR ta ARMU* [AKhRR and ARMU]. Kyiv: Ts.B. ARMU [in Ukrainian].
22. Mitiets. (2025, October 24). *100 rokiv ARMU. Oleksandr Bohomazov i Mykola Hlushchenko* [100 Years of ARMU]. Retrieved from <https://mitec.ua/100-rokiv-armu-oleksandr-bogomazov-mykola-glushhenko/> [in Ukrainian].
23. National Museum of Decorative Arts of Ukraine. (2025, October 28). *Avanhard. Osvita. Mezhyhirskiyi keramichnyi tekhnikum* [Avant-Garde. Education. Mezhyhiria Ceramic Technical School]. Retrieved from <https://www.mdmu.com.ua/show-item/vidkryttya-vystavky-avangard-osvita-mezhygirskiyi-keramichnyj-tehnikum/> [in Ukrainian].
24. Ivan Honchar Museum. (n.d.). *Mystetstvo Kazymyra Malevycha: Ukrainskyi tkanyi rushnyk* [Art of Kazimir Malevich: Ukrainian Woven Towel]. Retrieved from <https://honchar.org.ua/exhibitions/mystetstvo-kazymyra-malevycha-prezentuye-vystavku-ukrayinskyj-tkanyj-rushnyk-avangard-vytoky-i542> [in Ukrainian].
25. Museum of Theatre, Music and Cinema Arts of Ukraine. (2025, November 4). *Vystavka "Avanhardna Ukraina"* [Exhibition "Avant-Garde Ukraine"]. Retrieved from <https://tmf-museum.com/arkhiv/vystavka-avanhardna-ukraina/> [in Ukrainian].
26. Antykar. (2023, December 27). *Ukrainskyi avanhard: evoliutsiia, popovnennia kolektsii* [Ukrainian Avant-Garde: Evolution and Collection Expansion]. Retrieved from <https://antikvar.ua/ukrayinskyj-avangard-evolyutsiya-popovnennya-kolektsiyi-vystavka-ta-pochatok-novogo-muzeyu/> [in Ukrainian].
27. Mitiets. (2025, June 2). *Ukrainskyi avanhard: evoliutsiia, popovnennia kolektsii 4.0* [Ukrainian Avant-Garde: Evolution and Collection Expansion 4.0]. Retrieved from <https://mitec.ua/ukrayinskyj-avangard-evolyucziya-popovnennya-kolektsiyi-4-0/> [in Ukrainian].
28. Kyiv City Official Portal. (2025, November 20). *Muzei avanhardu na Lypskii prezentuvav pershi ekspozitsii* [The Avant-Garde Museum on Lypska Street Presented Its First Exhibitions]. Retrieved from https://kyivcity.gov.ua/news/muzey_avangardu_na_lipskiy_prezentuvav_svo_pershi_ekspozitsii_avangard_armu_istoriya_y_avangard_kultur-liga/ [in Ukrainian].
29. Mitiets. (2025, November 24). *Avanhard. ARMU. Istorii. Avanhard. Kultur-Liha* [Avant-Garde. ARMU. History. Avant-Garde. Kultur-Liga]. Retrieved from <https://mitec.ua/avangard-armu-istoriya-avangard-kultur-liga/> [in Ukrainian].
30. Center for Studies of Eastern European Jewish History and Culture. (2025, November 21). *Vystavkovyi proiekt "Avanhard. Kultur-Liha"* [Exhibition Project "Avant-Garde. Kultur-Liga"]. Retrieved from <https://www.judaicacenter.kyiv.ua/vistavkovij-proiekt-avangard-kultur-liga/> [in Ukrainian].
31. National Academy of Arts of Ukraine. (2025, November 26). *Vidkryttia vystavky ukrainskoho avanhardu z fondiv khudozhnogo muzeiu NAOMA* [Opening of the Exhibition of Ukrainian Avant-Garde From the NAOMA Art Museum Collection]. Retrieved from

<https://academyart.org.ua/news/vidkryttia-vystavky-ukrainskoho-avanhardu-z-fondiv-khudozhnoho-muzeiu-naoma> [in Ukrainian].

32. Vechirnyi Kyiv. (2025, November 29). *U Kyievi prezentuvaly vystavkovi proiekty Muzeiu avanhardu* [Exhibition Projects of the Avant-Garde Museum Presented in Kyiv]. Retrieved from <https://vechirniy.kyiv.ua/news/120360/> [in Ukrainian].

33. National Academy of Arts of Ukraine. (2025, December 15). *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia "100 rokiv ARMU"* [International Scientific and Practical Conference "100 Years of ARMU"]. Retrieved from <https://academyart.org.ua/news/mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferentsiia-100-rokiv-armu> [in Ukrainian].

34. Modern Art Research Institute, National Academy of Arts of Ukraine. (2025, December 12). *100 rokiv ARMU* [100 Years of ARMU]. Retrieved from https://mari.kyiv.ua/100_ARMU [in Ukrainian].

Andriy Sydorenko

AVANT-GARDE KYIV FEST: ARMU IN HISTORICAL AND CONTEMPORARY CONTEXTS

Abstract. The article analyzes institutional strategies for researching and representing the heritage of the Ukrainian avant-garde, using the centenary of the Association of Revolutionary Art of Ukraine (ARMU) as a case study, examined through the activities of the Museum of the Avant-Garde and the *Avant-Garde Kyiv Fest*.

The study traces the role of ARMU as the largest multidisciplinary artistic association of the 1920s, which united the Ukrainian creative intelligentsia around a pro-European and anti-colonial vision of Ukraine's cultural development. Particular attention is paid to the political and cultural confrontation between ARMU and the Association of Artists of Revolutionary Russia (AKhRR). The article examines the historical circumstances that led to the marginalization of ARMU in Soviet historiography and its exclusion from international avant-garde discourse due to the dominance of the concept of the "Russian avant-garde." It is demonstrated that, in the context of the ongoing Russian–Ukrainian war, the representation of the Ukrainian avant-garde acquires not only scholarly but also cultural-diplomatic significance.

Drawing on materials from exhibition projects, conferences, and publishing initiatives of the *Avant-Garde Kyiv Fest*, the article reveals mechanisms of synergy between state museums, educational institutions, and private collections. The role of the festival in restoring the historical memory of the Ukrainian avant-garde of the 1920s—repressed during the Soviet period—is analyzed, along with its significance for contemporary museum and exhibition practices.

The research shows that the festival format, involving multiple venues united by a common theme, is highly effective for presenting the heritage of the Ukrainian avant-garde. It facilitates engagement with audiences across different institutions and contributes to cumulative growth in overall festival attendance. This format also enables each participating institution to articulate its own perspective on the legacy of ARMU and the Ukrainian avant-garde more broadly.

Keywords: ARMU, Museum of the Avant-Garde, Avant-Garde Kyiv Fest, Ukrainian avant-garde, cultural heritage, decolonization.